

Baranyi Imre

(1935—1968)

Éppen öt évvel ezelőtt jelent meg „A fiatal Madách gondolatvilága (Madách és az Athenaeum)” című füzet, amelyben az Athenaeum hasábjain fejtegetett különféle filozófiai, politikai, jogi témaköröknek a pályakezdő Madáchra gyakorolt hatását valószínűsítette egy 28 éves szerző, Baranyi Imre. A Tragédia eszméépítményének geneziséhez is jelentős új adalékokat és szempontokat nyújtó, értékes tanulmányt a tudományos közvélemény és a kritika is örömmel üdvözölte. Elismeréssel adózott a felvonultatott gazdag és sokszínű forrásanyagnak, a megbízható forráskezelésnek; dicsérte a mértéktartást, mely a tény- és gondolatanyag, valamint a Madách-művek között levő összefüggések feltárásában érvényesült. S nem titkolt érdeklődéssel várta az immár avatott kutatótól az ígért folytatást is: a madáchi gondolatvilág továbbformálódásának, majd a Tragédia közvetlen eszmei-gondolati forrásvidékének hiteles bemutatását.

Az első tudományos siker folytatásra kötelező ereje, a pályatársak meg-megújuló buzdítása, a debreceni irodalomtörténeti műhely annyiféleképpen megnyilvánuló segítsége, az egyetemi oktató munka új meg új teljesítményekre ösztönző volta, továbbá a szubjektum jellemzői: a felkészültséggel párosult szorgalom, a közlés állandó igénye — mindezek a tényezők hatására tovább mélyült és szélesedett Baranyi Imre kutatói munkája. Megjelenő tanulmányai, szakkritikái arról tanúsokdtak, hogy formálódott már benne a kutatott korszak átfogó képe, látni kezdte már a Madách-életmű és a korabeli európai irodalom némely összekötő szálát. De örvendetesen tágultak a literátor érdeklődési körei, a művelt terület határai is: az Alföld főszerkesztőjeként, figyelemre méltó kritikák, tanulmányok szerzőjeként a XX. századi és az élő magyar irodalom, az irodalmi, a művelődési élet különféle problémái intenzíven kezdték foglalkoztatni.

S ezt a szépen induló, reményekre jogosító, alkotó életet szakította meg a tragédia. Ha egy főbb vonalaiban már kirajzolódott és alkotásokban is testet öltött tudós életpályát zár le a halál, megrendülésünkre a leghatékonyabban gyógyító vigasz maga a megfutott pálya, a teljesítmény, a nagy sikerek ténye. Am ha egy alig kezdett és még csak az első eredményeket felmutató pálya szakad meg, s ily tragikusan, anélkül, hogy a formálódó életmű erővonalai, keretei, távlatai világosan előtűnédezek volna, fokozottabb lesz a pályatársban — leginkább a hasonlóan fiatalban — a halálhír keltette döbbenet. S tartósabb is marad, hisz alig múlt s vissza-visszatérő nyugtalanságérzésbe, szorongásérzetbe megy át, mely aztán nemcsak a halott kollega, barát emlékének megőrzésére, ápolására ösztönző memento, hanem ismét és ismét ezen alkotói út tragédiájának megfejtésére, az okok és okozatok fölött való meditációkra, a tanulságok felismerésére és megszívlelésére is kényszerít.

Rigó László

Tanulmánykötetek a kelet-európai reneszánsz- és felvilágosodásról

1965. májusában a szocialista országok irodalomtudományi intézeteinek vezetői értekezletet tartottak Budapesten, amelyen felvetődött a kelet-európai népek irodalomtörténeti szintézisének gondolata. Megvalósítani csak gondos előmunkálatok segítségével lehet, így vált határozattá, hogy ez előmunkálatok első lépéseként nemzetközi együttműködéssel két tanulmánykötet fog készülni, amelyek a reneszánsz és manierizmus, valamint a felvilágosodás problémáit vizsgálják meg.

A két kötet tervezetének elkészítésére *Varjas Béla* és *Sziklay László* kapott megbízást. E munka közben mindenképp azt kellett tisztázni, hogy a kötetekben mely irodalmak kerülnek feldolgozásra. Földrajzilag a „német és az orosz irodalom közt” terülnék el azok

az irodalmak, amelyek — hasonló társadalmi-politikai fejlődésük következtében — hasonló típust jelentenek az európai irodalmak együttesében. Éppen ezért a tervezet elkészítői nem kívánák mereven a „Kelet-Európa” elnevezéshez ragaszkodni; azok közül, akik az előzetes munkálatok elkészítése közben a segítségükre voltak, többen javasolták a „Középkelet-Európa” elnevezést. Mindenesetre nem a földrajzi elhatárolás, hanem a társadalmi-politikai fejlődés hasonlósága a döntő; ezért kell a kötetek megszerkesztésében arra is tekintettel lenni, hogy a feldolgozásra kerülő irodalmak földrajzi határa, illetőleg száma koronként változhat.

Mind a magyar irodalomtörténetírás, mind a többi érdekelt irodalomtudomány szempontjából igen fontos lenne, ha e kötetek feltárnák a fejlődésnek eltérő és közös törvényszerűségeit. Ebből a szempontból a két szóban forgó korszak elnevezése is fontos. Közismertek a viták a manierizmus fogalma, valamint elhelyezkedése közül a reneszánsz és a barokk között. A reneszánsz-kötet tematikájához tartozik az is, hogy a kor latin s nemzeti nyelvű költészetét egyaránt fel kell tárni. Meg kell vizsgálnia azt is, hogy a „nyugati” típusú reneszánsz és a bizánci kultúrkör reneszánsz-jellegű megnyilvánulásai között miben és milyen mértékben beszélhetünk kapcsolatokról, kölcsönhatásokról, illetve tipológiai szempontból hasonló fejlődésről. Ennek következtében a korszak határait igen tágan kell meghatározni: kb. a XII. század végétől a XVI. század végéig kell tekintetbe venni mindazt, ami reneszánsz-jelenségnek tekinthető.

A XVIII—XIX. század fordulójáról szóló kötetnek maga a cím, az elnevezés is vita tárgya lehet. E korszakban Kelet-Európa irodalmára ideológiai szempontból általában a *felvilágosodás* jellemző; viszont annak az időbeli eltolódásnak a következtében, amely ez irodalmakban nemcsak Nyugat-Európaéhoz képest, hanem egymás között is tapasztalható, több ízben nehéz a felvilágosodás (s annak művészi kísérő jelenségei, főleg a klasszicizmus), valamint a romantika között éles határvonalat húzni. Egyes érdekelt irodalmak irodalomtudománya éppen ezért „a nemzeti ébredés” vagy a „nemzeti újjászületés” korszakának nevezi ezt a kort, másutt a „polgárosodás korszakáról” van szó. Az említett időbeli eltolódás következtében nehéz a korszak határait is meghatározni: általában az 1750 és 1850 között felmerült jelenségeket kell e kötetben tekintetbe venni azzal, hogy e két korszakhatár között csak az kerül terítékre, ami a feudalizmus korszakának irodalmával szemben a modern (polgári) irodalom fejlődését segíti elő, de még megelőzi a jellegzetesen XIX. századi (romantikus, realista) irodalom jelenségeit.

A két kötetet csak nemzetközi együttműködéssel lehet megvalósítani. Ezért az elkészült tervezetet több nyelvre lefordítva szétküldtük a két korszak több külföldi szakértőjének, akik közül többen is bejelentették részvételüket a kötetek munkálataiban, éspedig nemcsak a szocialista tábor országaiból, hanem a nyugati országokból is. Bizonyos, hogy egy-egy kötet egy-egy témáján belül is szükség van arra, hogy két vagy több szakember dolgozza ki. (Pl.: a reneszánsz kötetben a nemzeti nyelvű világi líra kialakulása, vagy a felvilágosodás kötetben a szépproza kezdetei és i. t.). Az együttműködést az a körülmény is szükségessé teszi, hogy nincs olyan szakember, aki 7—8 kelet-európai nyelv irodalmát eredetiben olvasni tudja.

Legutóbb — 1968. júniusában — *Vajda György Mihály*, *Varjas Béla* és *Sziklay László* a moszkvai Gorkij Világirodalmi Intézet érdekelt munkatársaival folytattak megbeszéléseket, amelyeknek eredményeképpen a szovjet irodalomtudósok bejelentették, hogy szívesen vesznek részt a vállalkozásban; nemcsak az orosz irodalomnak azokat a jelenségeit dolgozzák bele a kötetekbe, amelyek a többi szóban forgó irodalom jelenségeihez hasonlóak, hanem felhívták a figyelmet arra is, hogy a lengyel, cseh, szlovák, magyar, szerb-horvát, szlovén, román és újjögör mellett a balti irodalmakat is tekintetbe kell venni, ha teljes képet akarunk adni Kelet-Európáról. A problémák megvitatását a szovjet kollégákkal két szimpozionon (1968. novemberében Moszkvában és 1969. júniusában Budapesten) fogják folytatni.

Mivel a kötetek tematikája meglehetősen bonyolult s feldolgozásához még sok részletkutatásra is szükség van, az egyes tanulmányok határidejét úgy állapítottuk meg, hogy munkatársainknak elég időt adjunk az elmélyülésre. Előreláthatólag a hetvenes évek elején adjuk a nemzetközi irodalomtudomány kezébe a köteteket, amelyek francia nyelven fognak megjelenni, de elvileg minden érdekelt nemzetnek is joga van arra, hogy a saját nyelvén is kiadja.

Sziklay László—Varjas Béla

A péceli Ráday Gedeon-emlékkiállításról

Ráday Gedeon halálának 175. évfordulója alkalmából a Ráday Könyvtár munkatársai emlékkiállítást rendeztek a péceli barokk műemlék-kastély hajdani könyvtártermében. A kiállítást 1967. november elején nyitotta meg *Esze Tamás* gyűjteményi főigazgató, Ráday Gedeon pályáját és alakját új adatok alapján bemutató tanulmányának felolvasásával.